

LY I ATOTR KIS (Angl. **GENDER GAP**) – apskritai s voka LA atsirado devintajame dešimtmetyje JAV, kai prezidentas R. Reaganas pareiškė didžiuoją, kad jį stabiliai palaiko vyriškoji elektorato dalis; tačiau tarp moterų jis buvo ne toks populiarus. LA rinkimuose (angl. *Gender gap in election*) reiškia esminius rinkimų – vyrų ir moterų – elgsenio skirtumus pasirenkant partiją, kuri palaikys per rinkimus, ir vertinant prezidentą arba žinomus politikus veiksmus.

Pastaruoju metu LA s voka vis plačiau vartojama apibūdinti netolygiam moterų ir vyrų pasiskirstymui kokioje nors viešojo gyvenimo srityje, pavyzdžiui, LA politikoje, LA valstybiniame valdyme, LA kariuomenėje ir pan. (angl. *Gender gap in politics, gender gap in governance, gender gap in military etc*).

Lygi pajamų atotrakis, darbo užmokesio diferenciacija (angl. *gender earnings gap, gender pay differentials*) pastaruoju metu dažniausiai vartojama kaip bendroji s voka, skirta apibūdinti sistemiskai skirtingiems rezultatams, kuriuos darbo rinkoje pasiekia vyrai ir moterys. Ekonominis LA – darbo užmokesio diferenciacija – moterų ir vyrų darbo užmokesio skirtumai visuose pasaulio regionuose vis XX amžius buvo vyrų naudai. XX a. pabaigoje moterų ir vyrų darbo užmokesio vidurkis skyrėsi apie 75 proc. ES ir JAV, 45 proc. Rusijoje, iki 30 proc. musulmonų šalyse; Lietuvoje – nuo 75 proc. (1990–1991) iki 82 (2000–2001). Valstybės sektoriuje LA yra 8–9 proc. aukštesnis negu privačiame sektoriuje. 2004 m. *Pranešimo apie žmogaus socialinį raidą* duomenimis moterų užmokestis palyginti su vyrų (proc.) ypač netolygus ES šalyse senbuvėse. Pavyzdžiui, mažiausiai moterys uždirba Austrijoje – tik 36 proc., daugiausiai – Švedijoje, Suomijoje ir Danijoje – 70–83 proc. palyginti su vyrų gaunamu užmokesiu. Iš naujų narių mažiausias moterų užmokestis palyginti su vyrų yra Kipre – 47 proc. ir Maltoje – 37 proc., didžiausias – Latvijoje – 69 proc. ir Lietuvoje – 67 proc. Šie skaičiai rodo, kad ekonominė lygiatybė tiesiogiai nepriklauso nuo bendrųjų šalies ekonominių rodiklių.

Didžiausias LA yra tarp didžiausias pajamas gaunančių ir aukštesnių kvalifikacijų turinčių grupių. Užimtumo srityje lygiatybė segregacija LA vidurkiui turi daugiau tokos negu išsimokslinimo lygis ir darbas visą ar ne visą darbo dieną. Užmokesio dydžiui be lyties dar turi tokos amžius ir tautybė/ras. Statistiniai duomenys rodo, kad kiekvienas gimstantis vaikas sumažina moters pajamas.

LA iš dalies susijęs su užimtumo feminizacija – moterys traukiamos darbo rinkai ir tuo tuoju išstumiamos tuos ekonomikos segmentus, kurie yra nestabilūs arba darbo užmokestis juose menkas. Tačiau užimtumo feminizacija daugeliui moterų atvėrė geresnes galimybes viduriniame grandies rinkodaroje, prekyboje ir finansų srityje. Per pastaruosius metus moterų proporcija tose srityse sudarė vidutiniškai 30 proc. ES ir 40 proc. JAV, tačiau moterų, einančių vadovų pareigas didžiausiose kompanijose, dalis neviršija 3 proc. Tas fenomenas, kai moterys, turinčios tokią pat ar net aukštesnę kvalifikaciją negu vyrai, faktiškai „stringa“ vykdytojų arba, geriausiu atveju, vadovų pavaduotojų lygmenyje, vadinamas „stiklinis lubomis“ (angl. *glass ceiling*).

Lietuvoje situacija panaši – stambaus verslo atstovai tūra vienetai. Moterų dalis tarp naujai susikurusių smulkaus ir vidutinio verslomonių savininkų/vadovų išaugo nuo 29 proc. (1997) iki 40 proc. (2001). Didžiausia moni vadovų dalis sukoncentruota didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje – 48 proc. (2000). 2003 m. moterys palyginti su vyrais mažiausiai (proc.) uždirbdavo finansinio tarpininkavimo srityje – 59 proc. ir aukštojo universitetinio mokslo srityje – 70 proc.; didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje – 78 proc.

Ekonominis LA, kuriam nėra jokio objektyvaus pasiteisinimo, buvo viena probleminių sričių, pripažintų JT 4-ojoje Pasaulinėje moterų konferencijoje Pekine (1995), ir ES šalies narsus pasižadėjo ryžtingai keisti situaciją. ES Amsterdame sutartis (1997) pareigoja valstybes narsus skatinti moterų ir vyrų lygybę (3.2 str.) ir užtikrinti, kad būtų taikomas

vienodo užmokesio darbuotojams ir darbuotojoms už vienodą arba vienodas vertės darbų principas (141.1 str.). Praktika rodo, statymai, nustatantys lygias teises ir galimybes, santykiškai veikia valstybės sektoriuje, tačiau privačiame sektoriuje jie neveiksmingi.

Žr.: *Segregacija, feminizacija, „stiklinis lubos“, lygios galimybės.*

Literatūra:

Cohen P.N. & Huffman M.L., “Individuals, jobs, and labor markets: the devaluation of women’s work”/ *American Sociological Review*, 2003, 68, June:443-463;

Hakim Ch. “Segregated and integrated occupations: a new framework for analysing social change”//*European Sociological Review*, 1994, 9 (3):289-314; *Highlighting pay differentials between women and men*, Government Offices, Sweden, 2000;

Moterys ir vyrai Lietuvoje, 2000, 2001, 2003, Statistikos departamentas, Vilnius; *Stojimo ES proceso stebėseną: Moteris ir vyrų lygios galimybės*, Atviros visuomenės institutas, Lietuva, 2002:13;

Tamutienė I. “Lyčių nelygybės matavimai ir interpretacija Europos Sąjungoje”//*Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2004, 3:84-85;

A. Žvinklienė